

Miként vált Kossuth Ferenc magyar állampolgárrá?

2002 őszén egy rejtőzködő Kossuth Lajos-level bukkan fel Nagyszalontán. Napvilágra kerülése a kiváló államférfi születésének 200. évfordulójához kapcsolódik. Az *Arany János Művelődési Egyesület*, az itteni magyarság nemzeti öntudatának egyik hivatott kimunkálója, Kossuth-ünnepségeket szervezett. A Magyar Házban tartott tudományos értekezéseket és az irodalmi, zenei műsort követően a résztvevők az Arany Múzeum galériájához vonultak, ahol a kiállított dokumentumok közvetítésével a szabadságharc apostolának életútját ismerhették meg.

Kossuth Ferenc, 1892. Ellinger Ede felvétele. A Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárának gyűjteményéből.

Az egyik tárlóban a Kossuth Ferenc keze vonásait őrző, mindeddig rejtőzködő, megsárgult levelet fedezhettünk föl. Címzettje Bereczky Imre, Nagyszalonta főbírája; közrebocsátója, kölcsönzője pedig özv. Balogh Lajosné, a fent nevezett unokája.

Miként került ez a csaknem négy oldalra rúgó episztola a hajdúvárosba, és miről szól?

A felelet megfogalmazásához vissza kell lépünk az időben. Amikor, 1849 augusztusában, Kossuth Lajos török földre menekült, idősebbik fia, az akkor 9 éves Ferenc, a rokonoknál maradt. 1850-ben kijutott Kis-Ázsiába szüleihez, a továbbiakban megosztva velük az Angliában, majd 1861-től az Olaszországban töltött hontalanságot.

1889-ben Kossuth apánkat és családja tagjait az akkori kormány megfosztotta magyar állampolgárságuktól. Ez mély felháborodást váltott ki a nép széles körében, s mintegy ellenlépésként városok és községek hosszú sora Kossuth Lajost díszpolgárává választotta. Ezt cselekedte Nagyszalonta községi tanácsa is, annál inkább, mivel a szabadságharc eszméihez hűséggel ragaszkodó helybeli *Népkör* irányítói már bő két évtizeddel korábban ugyanőt tiszteletbeli elnökké választották. Az 1868-ban kiadott első Évkönyvük belső címlapján pedig ez a nyomtatott dedikáció olvasható: „Kossuth Ferenc és ifj. Kossuth Lajos-Tódnak, mint a magyar haza hű polgárainak örök tisztelete jeléül ajánlja a szerkesztő.” E gesztus tehát nem valamiféle hirtelen fellobbanó megbecsülésből fakadt, hiszen e hajdúváros népe 1848–1849-ben erején felül vette ki részét az áldozatvállalásból.

A szabadságharc és forradalom eszmei irányítója 1894. március 20-án Turinban (Torino) távozott az élők sorából. Koporsóját fiai hazaszállítják és április 2-án helyezik örök nyugalomba Kerepesi-Fiumei úti temetőben. Kossuth Lajos már életében jelképpé magasztosult a nép tudatában. Most e szerep elvállalását, sőt továbbvitelét várták a vasút- és hidépítő mérnökként hírnevet szerzett elsőszülött fiútól. Nyilatkozatai tanúsítják: ő maga is a hazatérés mellett döntött, azonban a korabeli törvények szerint ahhoz, hogy valaki szavazási joggal rendelkezék, s így választó és választható polgára legyen Magyarországnak, itteni ingatlan, birtok, vagy házzal kellett rendelkeznie.

Erről a gondról, akadályról csodáltnivaló gyorsasággal értesült Nagyszalonta főbírája, Bereczky Imre, és birtokából azon nyomban húsz holdnyi szántót íratott a soha nem látott, de ismeretlenül is tisztelt férfiú nevére. Elhatározásáról, tetteről tudatta az időközben Itáliába,

pontosabban Nápolyba visszatért Kossuth Ferencet. A megajándékozott némi késéssel válaszolt (emiatt restelkedéssel menti magát), és háláját fejezi ki, hogy ennek következtében fölkerülhetett a szalontai választópolgárok listájára. „Így jutottam először életemben a Haza földjének egy részecskéjéhez, és így birtokossá lettem Hazámban” – írja a rövidesen politikai közszereplésre vállalkozó Kossuth Ferenc.

Életrajzi eseményeit és a századvég politikai helyzetének felvillantását értékelve, hasznosnak ítélem, hogy e családi ereklye szövegét közlétegyük, másokkal megismertessük.

Nápoly Olaszország
5 Corso Umberto
Apr. 27-én 1894

T. cz.

Bereczky Imre

városi főbíró úrnak,

Nagy Szalontán

Azon nap utolsó óráiban, melyen Hazámból távoznom kellett, két hét előtt arról értesültem, hogy ön 8300 és 1471 szám telek könyvbe foglalt 13954/a és 13954/b helyrajzi számokkal jelzett 20 hold földet az én nevemre át íratni méltóztatott.

Az át íratást ugyan azon napon elfogadtam, de eddig nem volt időm kegyeletének ily megható nyilatkoztatását megköszönni, és így csak most, elkéve, de annál melegebben köszönöm kegyességét.

A reám ruházott tulajdoni jogot csak névlegesen fogadom el, a mint ezt ön természetesnek fogja találni; és így a tényleges tulajdonos ön marad, és én csak mint be igtatott fogok szerepelni azért, hogy szavazási joggal legyenek föl ruházva, és így választó lévén, választható leszek.

Bár kegyes elhatározását meg előzőleg, vettem egy kis házat Czepléden az említett célból, és így az ön előtt lebegő indok már elég tételt nyert, – mind e mellett mélyen meghatott az ön elhatározása; – és ha megelégedést gerjeszthet önben ezen tudat, úgy tudja meg, hogy ön útján jutottam, névlegesen bár, először életemben, a Haza földjének egy részecskéjéhez, és így birtokossá lettem Hazámban, hol őseim, egy ezred év óta, nemesi joggal birtokosok voltak, és csak édes Atyám maradt a hontalanságban birtoktalanul, úgy hogy hazája földjéből egy talp alattnyit sem vallhatott sajátjának, ő, ki millióknak juttatott földbirtokot.

A Haza földje, melyből ő nem bírt többé semmit, keblébe zárta most leghűbb fiát: és midőn haza hoztuk őt, a gyászos diadal úttal szelleme meghódítja a magyar föld minden por szemét!

Az ön húsz holdja az én első magyar földem, utat nyitni volt hivatva arra, hogy e földhöz kötött jogokra támaszkodva felvehessem azon zászlót, melyet Atyám kezeiből kiragadott a halál.

Nem sokára fel is fogom venni, lángoló hazaszeretettel, de azon mérséklettel, mely nem kockáztat, és tisztelni tud jogot és törvényt, épp úgy, mint tudni fog (ha lsten s a magyar nép úgy akarják) jog és törvény át alakításán, hathatósan dolgozni.

Reményem, lesz alkalmam megszorítani hazafias jobbát, melynek vonásával ön engemet, ismeretlent, és érdemtelen, megadományozni akart.

Maradok, mint vagyok
őszinte tisztelője,
Kossuth Ferencz

Amint a fenti sorokból kiviláglott, „a reám ruházott tulajdoni jogot csak névlegesen fogadom el” – vallotta a megajándékozott. De mi lett a szóban forgó húsz hold további sorsa? Ez a kérdés a Szalontai Lapok egykori riporterét is foglalkoztatta. Kutatásának eredményét így foglalta össze: az itteni telekönyvben Kossuth 1909. május 13-ig szerepel tulajdonosként, amikor e birtokot Ser-Balogh Mihály szalontai országgyűlési képviselő vásárolta meg. Az adományozó Bereczky Imre (1842–1909) unokája ma másként tudja: Kossuth Ferenc még a főbíró életében visszaadta a húsz holdat, s az erőszakos kollektivizálásig az örökösök tulajdonában maradt. Akár így, akár úgy történt, elismeréssel gondolunk egykori földinkre, aki lehetővé tette, hogy Magyarország hajdani kormányzójának a fia „szavazási joggal legyen felruházva, és így választó lévén, választható legyen”, majd a századfordulói magyar politikai életben szerepet vállaljon.

Dánielisz Endre

A bonyhádi és a székelykeresztúri ipartestület találkozása 1911-ben

Mostanában vált ismertté egy meglepő adat, amely szerint több mint kilencven évvel ezelőtt gazdasági kapcsolat volt a bonyhádi és a székelyföldi iparosok között.

Bonyhád az újkorban

A törökök kiűzése után Bonyhád újjatelepült: a magyar jobbágytöredékek mellé német toborzott svábokat telepítettek, majd morvaországi és galíciai zsidókat is befogadtak. A gazdasági fellendülés következménye: a háromezer főre duzzadó falu 1782-ben mezővárosi (oppidum) jogot kapott. A korlátozott kiváltság 1872-ben megszűnt ugyan, de a polgárosodás folyamata nem torpant meg. A járási székhely rangjára emelt Bonyhádon szolgabírói hivatal, járásbíróság, takarékszövetkezet, táviró- és postahivatal működött, volt vasútállomása és gőzmalma. A hatezer fős nagyközség iskolavárossá fejlődött: öt egyházi népiskola, evangélikus gimnázium, községi ipariskola, katolikus polgári leányiskola és két internátus gondoskodott a szellemi fölemelkedésről. Baksay Sándor korabeli megítélése szerint „Bonyhád nagy, szép, nyílt, versenyre termett, meglepően tiszta, kellemes városka, ... a Völgyesség gyöngye”.

A kiegyezés korában, egy korabeli feljegyzés szerint Bonyhádon „a terménykereskedés élénk, az iparos osztály szorgalmas, takarékos és jómódú”. A gazdasági fejlődésen nagyot lendített a vasút (1873) és a villamosenergia bevezetése (1902). Kisebb gyárak nyíltak, amelyek közül a zománccgyár és a cipőgyár rövidesen országos hírűvé vált. A település vonzerejét növelte a vásárok és a „fővárosi színvonalú” üzletházak gazdag kínálata. A mezőgazdaság belterjességét igazolja a piros-tarka szarvasmarha kitenyésztése és hírneve. Sorra szerveződtek a társadalmi egyesületek. A gazdasági erőfeszítések mozgató rugója a Segélyegylet (az első bank), a Tenyészési Egylet, a Kereskedelmi és Iparkör, a Tejszövetkezet, a Kisiparosok Egyesülete, majd az Általános Ipartestület. A közművelődést és a társaséletet fejlesztette a Bonyhádi Dalárda, az Olvasóegylet és Társaskör, a Műkedvelő Kör, az Ipari Társaskör, a Színpartoló Egyesület, a Tűzoltó Egyesület Zenekara.

A kétnyelvű, vallásfelekezeti szempontból sokszínű közösségben hamarosan olyan türelmes légkör alakult ki, amely a demokratikus közgondolkodás alapját jelentette. Egyed Antal plébános már a reformkor hajnalán arról írhatott, hogy a bonyhádiak „általában nagyon türelmesek egymás eránt; templomaikat költsönösen meglátogatják”.

Az 1910. évi népszámlálási adatok szerint a lakossága száma 6450; 70 százaléka német anyanyelvű (a jiddissel együtt), 25 százaléka magyar; 45 százaléka katolikus, 33 százaléka evangélikus, 17 százaléka izraelita (neológ és ortodox hitközséggel), 4 százaléka református, 1 százaléka baptista és görögkeleti vallású.

A dél-dunántúli svábok gazdasági és kulturális központjának, Bonyhádnak a demográfiai összetétele 1944–1948 között gyökeresen megváltozott. A deportált zsidók és a kiűzött németajkúak helyére a Völgyességbe telepítették a bukovinai székelyeket, a menekült Déva környéki és székelyföldi magyar családokat. Itt talált otthonra a Felvidékről áttelepített magyarok egy része is.

Székelykeresztúr állapota

A Nagy-Küküllő és a Gagy folyók találkozásánál fekvő település XIX. század végi adottságai sok tekintetben hasonlítanak a bonyhádiéhoz. Udvarhely vármegye székelykeresztúri járásának a székhelye ugyancsak nagyközség szolgabírói, járásbírói, adó- és postahivatallal, van vasútállomása, takarékpénztára, iparostanonc-iskolája, unitárius gimnáziuma, állami tanítóképző intézete. 1910-ben a lakosság száma 3900 fő, 98 százalékban magyar anyanyelvű, vallási megoszlás szerint a fele református, egynegyede unitárius, egyötöde katolikus.

A gazdasági fejlődésre, az árutermelés fokozására a hagyományos háziipar egy-két ágazata kínált lehetőséget. Az agyagipar mondai, népmesei, történeti jeleneteket ábrázoló termékei, valamint a „keresztúri sziták” iránt nagy volt a kereslet a székelyföldi vásárokon. Híres volt a

keresztúri szarvasmarha-tenyésztés is. A motorizált falemezgyár ládáit és dobozait az egész országban értékesítették. Az első gazdasági érdekvédelmi szervezetet, a Székelykeresztúri Városi Iparosok Társulatát 1869-ben alapították. Ennek összetartó jelképe a testület zászlaja, amely rangos szerepet töltött be a nemzeti és egyházi ünnepeken, valamint az iparostemetéseken. A zászló őrzésére és kezelésére a társulat négy zászlótartót és két „*dékány*”-t választott. Az érdekvédelmi közösséget a helyi iparosok 1891-ben *Székelykeresztúri Ipartestület-té* szervezték át. Az új alapszabállyal működő egyesülés 1911-ben ünnepelte a fennállásának huszadik évfordulóját. A két évtized során az elnökség – elnök, alelnök, jegyző, pénztárnok, iparhatósági biztos, jogtanácsos – eredményesen dolgozott. A mindenkori elnök (Veres István, S. Nagy Ferenc, Magyarosi Artúr, Rácz István) személyét általános megbecsülés övezte. Segélyalapot hoztak létre „*az elaggott és munkaképtelenné vált iparosok támogatására*”, kidolgozták a „*temetési alapszabály*”-t, bevezették a „*békeltető szabályzat*”-ot, elhatározták iparosothoz és nyersanyagraktár építését, szakkönyveket vásároltak, szaklapot járattak, műkedvelő előadásokat szerveztek, társas összejöveteleket és jótékonyági bálokat rendeztek. A százötven tagú ipartestület jogosan büszkélkedhetett a következőkkel: „*Iparosaink a testület keretében a háziipar nehézségeivel becsületesen megküzdöttek. Tetemes számukkal nagyban növelték városunk népességét, forgalmát, élénkségét; elismerésre méltóan szolgálták a közgazdaságot. Testületünk kebelében intézmények létesítésével ügyeiket előrevinni.*”

A jubileumi zászlóavatás 1911-ben

A székelykeresztúri Ipartestület két évtizedes fennállásakor, 1911. augusztus 20-án új zászlót avatott. A piros brokátselyem zászló szentelésén részt vett Haller János főispán, dr. Sebessy János alispán, Ugron Zoltán országgyűlési képviselő. Gál István, az Ipartestület új elnöke bemutatta „*a keresztény gondolat és a munka jegyében fogant zászlót*”. Pap Mózes gimnáziumi igazgató avatóbeszédében hangsúlyozta: „*zászlótok titeket kötelez az iparokban való előretörésre, folytonos szakismeretszerzésre, pontosságra, a testületi szellem ápolására, egyetértésre, egymáshoz való szoros ragaszkodásra*”.

A jubileumi rendezvényen testületileg felvonultak a székelyudvarhelyi szabó-, cipész-, fazekas- és lakatosmesterek. Küldöttség képviselte Medgyes, Gyergyószentmiklós, Gyulafehérvár iparos szervezetét. Az ország távoli vidékeiről megjelentek Gyoma, Miskolc, Rimaszombat, Baja és a „*Bonyhádi Ipartestület*” vezetői. Meglepető a bonyhádi megjelenés. A légvonalban ötszáz kilométer távolságot áthidaló kapcsolatteremtés előzményeit, indítékait sajnos nem ismerjük. A korabeli megyei sajtóban sem találtunk erre vonatkozó híryanagot.

Feltételezésünk szerint a keresztúri állattenyésztőkhöz eljuthatott a bonyhádi díjnyertes szarvasmarhák sikerének a híre, ugyanis az 1890. évi bécsi kiállításon elnyerték a „*bonyhádi tájfajta*” megkülönböztető titlust, s az 1896. évi millenniumi országos bemutatóról az első díjjal tértek haza. Ezt követően országos érdeklődés alakult ki a jó hírű, hizlalható, átlagon felül tejelő, igazható fajta iránt. Feltehetően a székelykeresztúri gazdákat is vonzotta a tehénállományuk felrészítésének és nemesítésének a lehetősége. A bonyhádi vállalkozókat viszont érdekelték a keresztúri dobozok és faládák. A Tejszövetkezet tökéletesíthette a túró, vaj és sajt tömegszállítását, ugyanis az esti tehervonatna földott friss bonyhádi tejtermékek hajnalra megérkeztek a budapesti piacra, a vásárcsarnokba. A zománcgyárnak is szüksége volt faládára. Ugyanis két jelentős üzletfele volt. A Magyar Államvasutak (MÁV) a „*Kihajolni veszélyes*” kis táblákat tízezres tételekben itt rendelte meg. 1911-ben a *Bonyhád és Vidéke* című hetilap szerint „*Törökország fővárosának, Konstantinápolynak az új utcarendszeréhez szükséges 100 000 utca- és hárszámítábla készítését Perczel Béla Bonyhádi Zománcgyára nyerte el*”. A sérülésmentes szállításhoz biztonságos csomagolás kellett.

A bonyhádi és a székelykeresztúri kölcsönösen előnyös gazdasági kapcsolatok ígéretes távlatait félbeszakította 1912–1913-ban a két török-ellenes balkáni helyi háború, a négy évig elhúzódó első világháború, majd a tragikus országsonkítás és Erdély elvesztése.

Kolta László

Irodalom: *Egyed Antal*: Bonyhád Mező-várasnak rövid leírása (Tudományos Gyűjtemény 1823/V. sz.); Tolna vármegye egyesületi alapszabályainak gyűjteménye – Bonyhád IV. B. 423. (Megyei Levéltár, Szekszárd); *Vörös László*: Bonyhád (Pécs, 1942); *Orbán János*: Székelykeresztúr története (Kolozsvár, 1943); *Kovács Géza-Binder Pál*: A céhes élet Erdélyben (Bukarest, 1981); *Kolta László*: Bonyhád művelődéstörténete 1867–1962 (In: Tanulmányok Bonyhád történetéből. Bonyhád, 1987).

A székely múzeumi mozgalom jelentős alakja: S. Nagy Jenő

Nagy Jenő 1872. november 16-án Székelykeresztúron született református családban, és 1945. április 30-án hunyt el Budapesten. Középiskolai tanulmányait – nem egészen biztos adatok szerint – Marosvásárhelyen végezte. 1893. október 12-től a Kolozsvári Magyar Kir(ályi) Tudományegyetem jog- és államtudományi karának hallgatója lett. A lecke könyve arról tanúskodik, hogy „nagy szorgalmú, jelentős előmenetelű” diák volt. Egyetemi tanulmányait 1897-ben fejezte be. Ezt követően Csíkszeredába került ügyvédbojtárnak. Itt ismerkedett meg leendő feleségével, Pap Domokos és Sándor Anna leányával, Máriával. 1902-ben nősült. Ezután Csíkszentmártonban házat épített magának (ma gyermekotthon). Megvásárolt még egy másik házat is, amelyet irodának rendezett be. Csíkszentmárton akkor, és azután 1950-ig, a kászonalcsíki járás székhelye volt. Dr. Nagy Jenő a járási központban közjegyzőként dolgozott. Unokája, Sütő-Nagy István, aki Budapesten főiskolai tanár, 2000. december 18-án ezt írta: „Tudtommal már az első világháború előtt is igyekezett összegyűjteni a környék néprajzi emlékeit, de gyűjtött régi okiratokat, fegyvereket és műtárgyakat is. A háború után fokozottan törekedett a székely emlékek megszerzésére, részt vett a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum... működtetésében.”¹

Fotókópia: Nagy Gyöngyér

Dr. Nagy Jenőt komolyan foglalkoztatta a csíki múzeum alapításának gondolata. Tanúság rá a Csíki Lapokban 1912. év karácsonyán közölt cikke. Abban reménykedett, hogy a megyeközpontba tervezett kulturálpalotában helyet kap majd a Csík vármegye múzeuma is. Elsőnek a marosvásárhelyi példát említi, ahol a már felépült díszes palotában a múzeum is otthonra talált. Majd a Székely Nemzeti Múzeumot alapító Csereyné lelkesítő példáját hozza fel Sepsiszentgyörgyről, amelyet követni lenne érdemes itt is. Csík vármegye gyűjtésre alkalmas terület, folytatja a gondolatot. Ha lenne ilyen helyi művelődési intézmény, az további kutatásra, fejlesztésre ösztönözne. Ha létezne Csíkban múzeum, a gyermekek a talált régi pénzermét nem a vasúti sínre helyeznék, az állampolgárok régi könyveiket, irataikat nem tűzgyújtásra használnák. A tárggyarapításban az intézménynek nagy segítségére lehetne a vásárlás is. A múzeum hatását ma, 1912-ben vitatni sem lehet. Egy jelentéktelennek látszó tárgy a kőkor-szak emberét állítja elének, a negyvennyolcas erekye nagy idők dicsőségét és keserűségét mutatja eszünkbe – állítja a múzeum pártoló szentmártoni ügyvéd. A hatás maradandó és nemesítő! „Nem volna-e helyénvaló, hogy összegyűjtsük azt, amit összegyűjteni még nem késő, és ami magva lehet a távoli jövőben egy nagy kulturális intézménynek?” Ha a kezdet nehéz is, visszarettenni nem szabad. Az anyagi gondokon enyhíteni lehetne a kultúra fokozottabb szeretetével. „Csík vármegye sokszor emlegetett, milliókra menő magánjavariból mindig jutna, bizonyára, egy részecske, amellyel az eszmét szolgálni lehetne.” De a helyi vezető emberek, a csíki urak, sajnos, nemigen gondoltak erre, tesszük mi hozzá, mígnem az 1921-es román földreform végrehajtása során az agrárbizottság a Csíki Magánjavarakat ki nem sajátította. Így ez a vagyont többé már a közönség érdekében nem volt hasznosítható.²

¹ Sütő-Nagy István budapesti főiskolai tanár, Nagy Jenő unokájának levele, melyet felkérésemre szíveskedett megírni és elküldeni. Ugyanakkor három fényképet is mellékelte, amelyről fotókópiát készítettünk. Lefényképeztük továbbá Nagy Jenő közjegyző pecsétnyomóját is. Sütő-Nagy István egyben magyarázattal szolgált arra nézve, hogy mikor és miért került a Sütő előnév a Nagy név elé. A család valamikor a Sütő nevet viselte, majd az anyai ágon szerzett Nagy nevet kezdte használni. Nagy Jenő kisebbik fia, az ifjabb Nagy Jenő (1908–1944) 1940-ben kérte és megkapta régebbi nevük viselésének jogát. Azóta újból Sütő-Nagyok. A szentmártoni közjegyző pecsétnyomóján, amelyet Nagy Jenő az 1940-es évek elején készíttetett, az S. Nagy Jenő név olvasható. Sütő-Nagy István ugyanakkor megküldte nekünk a nagypapa egyetemi lecke-könyvének a másolatát is. Köszönet érte.

² Csíki Lapok. 1912. XII. 25.; Székelyföld. 1998. 9. 112. old.

A helyi múzeum gondolatát 1929–1930-ban már sokkal mostohább viszonyok között, mint korábban erre sor kerülhetett volna, a fiatal és tetterre kész Domokos Pál Péter terelte a gyakorlati megvalósítás irányába. 1930-ban Csíksomlyón a pünkösdi búcsú alkalmával megnyílt a Csíki Székely Múzeum elnevezésű néprajzi és egyházművészeti kiállítás. Csík régi székházában összehozott kiállítás egyik termében dr. Nagy Jenő múzeumi gyűjteményének kisebb része is helyet kapott.³

A Bányai János által Udvarhelyen kiadott Székelység című folyóirat 1934-ben dr. Lévai Lajostól közöl rövid ismertetőt dr. Nagy Jenő gyűjteményéről. Képtárában negyvenhét festményt tekinthetett meg a látogató, főként XIX. és XX. századi magyar mestereket. Köztük Barabás Miklós, Keleti Gusztáv, Mednyánszky László és Székely Bertalan alkotásait. A cikkíró külön jelzi Sykó Miklós Bem tábornokról készült arcképét, amelyet a szeredai múzeum később, 1981-ben megvásárolt Gál Józseftől. De figyelmet érdemlő helyet foglal el a gyűjteményben az érem- és fegyvertár is. Az ismertető arra is kitér, hogy a múzeumbarát ügyvéd addigra nagy számú okiratot gyűjtött össze.⁴

Az 1930-as években Nagy Jenő, mint a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányának alelnöke, döntő szerepet vállalt a csíkmenasági székely ház megvásárlásában és Sepsiszentgyörgyre szállításában. A költségek nagy részét is ő állta. 1943 júliusában Entz Géza kolozsvári egyetemi tanár és a fiatal Jakó Zsigmond, az Erdélyi Múzeum levéltárosa, a tulajdonos felkérésére rendezték a mintegy háromezer darabból álló levéltári gyűjteményt. Ők ekként csoportosították az oklevéltárat: a családi részlegbe sorolták a Sütő-Nagy família leveleit, valamint a zsögödi Mikó család levéltárának a töredékét, ugyanis Nagy Jenő anyósa, Sándor Anna anyai ágon Mikó származék volt.

Második nagyobb kategóriába sorolták a Nagy Jenő által jelentős anyagi áldozattal vásárolt, szerzett szellemi kincset. Ezt, jórészt eredet szerint, a következőképpen csoportosították: 1. A Haller család levéltári gyűjteményének a töredéke, 2. Az ippai Bydeskuti család levéltári töredéke, 3. A Rhédey család levéltárából egy kisebb rész, 4. Járdánházi Kovács János levelei, 5. Ebeczky Imre iratai, 6. A Toldi család bolyai levéltárának a töredéke, 6. Kolozsvári céhiratok (1498–1725), 8. Címeres nemeslevelek és lófősítések, 9. Az 1848–1849-es szabadságharc eseményeire vonatkozó iratok, 10. Különböző eredetű, vegyes iratok. Ez utóbbi kategóriában kaptak helyet a régi eredeti oklevelek is, a legrégebbi 1337-es évjáratú volt

A neves szakemberek úgy látták, hogy ebben a gyűjteményben Erdély egyik legjelentősebb magánkézben lévő kéziratárát ismerhették meg.

A két tudós így értékelte a Csíkszentmártonban összegyűjtött anyagot: „Az értékes anyag méltatásakor nem feledkezhetünk meg arról a lelkes, fáradságot és áldozatot nem kímélő, minden iránt érdeklődő egyéniségről sem, akinek kitűnő érzéke, és egész életen át tartó munkája az erdélyi és székely történelem e becses kincseit összegyűjtötte és megmentette. Nagy Jenő nemcsak a levéltárat őrizte meg, hanem minden alkalmat megragadott, hogy magánosoknál vagy a kereskedelemben lévő régi iratokat is megszerezzen, s ezáltal a jövő számára megmentse. Ha ehhez hozzávesszük, hogy az erdélyi múltnak nemcsak írásos, hanem egyéb emlékei sem kerültek ki Nagy Jenő figyelmét, és így a levéltár mellett külön tanulmányra érdemes könyv-, kép-, fegyver-, szőnyeg, érem- és régészeti anyag gyűlt össze a csíkszentmártoni kúriában, akkor tudjuk csak teljes mértékben becsülni e tudományos és művészeti értékek tulajdonosának érdemét. Nagy Jenő gyűjtőtevékenysége az egyéni és családi kereteken túlnő és valóban nemzeti jelentőségű.”⁵

A csíki és háromszéki székelység művelődéséért, a magyar múlt kulturális értékeinek megóvásáért és a közösség érdekében történő hasznosításáért végzett munkássága életét példaértékűvé emelte.

Szőcs János

³ Szőcs János: Domokos Pál Péter Csíkszeredában (1916–1931). Székelyföld. 2001. 6. sz. 66. old.

⁴ Dr. Lévai Lajos: Nagy Jenő dr. múzeuma Sánmartinban (jud. Ciusc). Székelység. 1934. 9–10. sz. 77. old.

⁵ Entz Géza–Jakó Zsigmond: Jelentés Sütő-Nagy Jenő csíkszentmártoni közjegyző levéltáráról. Erdélyi Múzeum. 1944. 1–2. 268. old. A képzőművészeti tárgyak és a régi fegyverek, valamint a levéltári gyűjtemény mai helyzetéről keveset tudunk. Nagy Jenőnek az unokája ezt írta: „Nagymamám visszament utána (a háború után) Csíkszentmártonba, ahol a házból már sok mindent elvittek, de még jó néhány dolog megkerült. Ezek jelentős részét Bukarestbe vitték az akkori hatóságok, más része, tudtommal Csíkszeredában van.” Én úgy tudom, hogy a levéltári gyűjtemény részben, vagy egészen a sepsiszentgyörgyi levéltárba került. Néhány régi pisztoly és érme kerülhetett a csíkszeredai múzeumba is. A festmények hollétéről, a már jelzett Bem portré kivételével, nem tudok semmit.